

Słowo wstępne

Oddając do rąk Czytelnika kolejny, piąty tom wielotomowego wydawnictwa Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach zatytułowany *Wieki stare i nowe*, prezentujemy jego treść, zwracając uwagę na wartości poznawcze tekstów. Całość składa się z 11 artykułów, które tradycyjnie pogrupowane zostały według układu chronologicznego: starożytność, średniowiecze, czasy nowożytne i XX wiek.

Zasom starożytnego Rzymu i jego kontaktom z sąsiadami poświęcone są trzy teksty. Pierwszy, autorstwa Norberta Rogosza, analizuje charakter przemian politycznych w Republice Rzymskiej w latach 60–59 p.n.e., tj. w czasie rządów tzw. I triumwiratu. Wówczas to twórcy porozumienia (Cezar, Pompejusz i Krassus) odsunęli od władzy swych przeciwników politycznych, wprowadzając w państwie wiele zmian. Autor rozważa, czy i w jakim stopniu ich działania miały cechy charakterystyczne dla przewrotów i zamachów. Kolejny artykuł, Przemysława Dyrłagi, przedstawia mało dotychczas zbadane aspekty stosunków rzymsko-partyjskich w czasach Flawiuszy. Autor stara się odpowiedzieć na pytanie, czy obawy mieszkańców imperium rzymskiego odczuwających zagrożenie ze strony imperium Party w tym czasie były uzasadnione. W tym celu analizuje potencjał militarny Party (po śmierci Wolgeza I, za rządów Arsacydów) i jej pozycję w ówczesnym świecie. Dochodzi do wniosku, że groźby Partów były tylko elementem gry politycznej, rodzajem nacisku dyplomatycznego. Trzecia pozycja w tej grupie artykułów to tekst Agaty A. Kluczek, która omawia znaczenie motywu polowania zamieszczanego na monetach cesarskich w II–III wieku n.e. Wizerunek polującego konno cesarza w ówczesnym mennictwie należał do motywu ideologii imperialnej, kreującej obraz władcy walecznego i zwycięskiego, łączonego z tematem legendy monetarnej virtus Augusti (bogini Virtus towarzyszyła łowom).

O okresie średniowiecza traktuje tylko jeden artykuł, napisany przez Idziego Pannica. Podejmuje on kontrowersyjny wciąż problem tytułatury księcia Przemysława raciborskiego oraz czasu powstania oddzielnych księstw: raciborskiego i cieszyńskiego (w końcu XIII wieku). Jak wiemy, wyłoniły się one z wielkiego księstwa opolskiego, trwa jednak spór o dokładny czas i okoliczności tego podziału.

Bardziej bogato, bo w 4 tekstach, reprezentowane są wieki nowożytnie. Ten blok otwiera artykuł Dariusza Rolnika, który prezentuje obraz Anglii i Anglików kreowany przez polską literaturę pamiątnikarską czasów stanisławowskich (1764–1795). Nasuwa ona wniosek, że zainteresowanie stosunkami w Anglii było początkowo małe, wzrosło dopiero w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XVIII wieku, kiedy to polskie elity szukały w Europie wzorców dla reform w państwie polskim, idących w kierunku ograniczenia anarchii. Przedrozbiorową Rzeczpospolitą zajmuje się także Jacek Kaniewski. Jego tekst omawia wykorzystywanie w Polsce w wiekach XVI–XVIII w trakcie ceremonii świeckich (państwowych i prywatnych) oraz kościelnych artylerii. Zwyczaj ten był bardzo rozpowszechniony, służył uświetnianiu uroczystości. Dwa kolejne teksty dotyczą monarchii Habsburgów. Zuzanna Karwot przedstawia wyniki swych badań nad dziejami dekanatu wodzisławskiego od końca XVI do pierwszej połowy XVIII wieku. Pokazuje proces wyodrębniania się dekanatu wodzisławskiego z dekanatu żorskiego. Ten pierwszy bowiem, położony na pograniczu etnicznym polsko-czesko-niemieckim, spełniał nie tylko funkcje religijne. Z kolei Petr Popelka analizuje wpływ kryzysu gospodarczego lat 1870–1885 w monarchii austro-węgierskiej na funkcjonowanie spółek kolejowych, opierając się na notowaniach giełdowych. Autor przytacza przyczyny i przebieg kryzysu oraz rolę państwowego i prywatnego sektora kolejowego w omawianym okresie.

Wieku XX dotyczą dwa teksty. Oba poruszają temat szkolnictwa na obszarze polskiego Śląska w latach II Rzeczypospolitej. Miłosz Skrzypek omawia organizację i podstawy prawne funkcjonowania polskiego szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim w latach 1920–1922. W tym czasie ten teren należał już do Polski, ale nie był jeszcze częścią województwa śląskiego, utworzonego dopiero w połowie 1922 roku. Postępowała wówczas szybko unifikacja Śląska Cieszyńskiego z II Rzeczpospolitą. Miało to wielorakie konsekwencje dla późniejszego procesu zrastania się obu części województwa oraz integracji polskiego Śląska z pozostałym obszarem Polski. Z kolei Anna Glimos-Nadgórska zajmuje się częścią gómośląską województwa śląskiego w latach 1922–1939, pokazując jaki wpływ na utrzymywanie się niemieckiego dziedzictwa kulturowego na tym terenie miała konwencja genewska (1922–1937), która w zakresie szkolnictwa pozostawiała wiele przedwojennych ustaw niemieckich.

Tom zamyka tekst autorstwa Romana Stelmacha, prezentującego zawartość dawnego inwentarza dokumentów księstw i majątków gómośląskich, znajdującego się w zasobach byłego Archiwum Państwowego (Staats Archiv) we Wrocławiu. Ma on duże znaczenie dla badaczy dziejów Śląska, wskazuje na różnorodny materiał źródłowy, często dotychczas niewykorzystywany. Inwentarz obejmuje źródła, które powstały w wiekach XIV–XVIII.

Idzi PANIC

MARIA WANDA WANATOWICZ